

Temesközi útvonalak III.

"Jobb egyszer látni valamit,
mint arról tízszer olvasni."

Eötvös Lóránd

Civilizációk találkozásának is nevezhetnénk azt az útvonalat, melynek végigkövetésére hívom ezúttal a kedves olvasót. Magyar történelem, sváb-német nosztalgia, román térnyerés, szerb állandóság és összeurópai jövő jelei egyaránt fellelhetőek a Temesvárról Nagyszentmiklósig vezető országút mentén. A torontáli út: igazi bánsági csemege.

Forgalmas országút – mióta megnyílt a csanádi határátkelőhely – csak tapasztalt bringások induljanak el rajta, akik edzett idegekkel tűrik a dübörgő forgalmat. Igencsak szüksége lenne már az aszfaltfolyósó tágításának. És elkelne egy kerékpársáv is ...

Mint azt eddigi kirándulásaink alkalmával is tapasztalhattuk, nehezen ér véget a város. A testvértelépülések neveivel teleaggatott idétlen (az „átkosból” örökölt) kapun túl, még mindig Temesvár terjeszkedik, előbb új lakótelep képében, majd ott ahol a municipiumi kórház épül. Vagyis még mindig csak épül – igen: központi költségvetésből – ezért már ma sem mondható újnak ...

A csókaréti repülőtér után csendesedik ugyan a környék, de hamarosan feltűnnek az ipari park első csarnokai és köztük-mögöttük az egészen friss építőtelepek. A távolságot a kórház csupaszon ágáló falaitól idáig, akár történelminek is minősíthetjük.

Türelmesen át kell még kelniük két vasúti átjárón, hogy végre érezzük is: kijutottunk a nagyváros vonzásköréből. És mindjárt akad izgalmas látnivaló, csak tudni kell merre kalauzoljuk kíváncsiságunkat. Térképnek, útikönyveknek hasznát nem vehetik, ezért inkább kövessenek !

A 12-es kilométerkö előtt térjenek le jobbra Újbesenyő (Dudeştii Noi, Neubeschenowa) felé és haladjanak körülbelül csendes két kilométert a falu széléig. Miután ismét átbuckáznak a vasúti sínpáron, azonnal térjenek le jobbra az állomásig betonlapokkal fedett útra, mely az indóház után földes szekérúttá minősül és követi a vasútvonalat Temesvár irányába. Vagy ötszáz méter után álljanak meg, kecmeregjenek ki az autóból vagy szálljanak le a kerékpárjaikról. Forduljanak tisztelettel a bal felől enyhén emelkedő domb irányába.

Ez itt a történelemlönyvekben „Temesvári csata” néven ismert ütközet színhelye. Itt próbálta meg Bem apó a lehetetlent: megállítani a túlerőben lévő császári sereget, mely a forradalmi csapatok által már több mint három hónapja ostromlott város felmentésére érkezett ... Az utókor 1905-ben állított obeliszket az itt elesettek emlékére – rajta magyar és német felirattal.

Nem nehéz fellelni az emlékművet a szántóföld közepén. Csak nem egy szokványos, csinos kerítéssel határolt, gondozott kegyhelyet kell keresnünk. Zömök, sok évtizedes bántatlanságában megerősödött bokor-képződmény után kutatva szemünkkel, tévedhetetlenül közelíthetjük meg és az ágakat félrehajtva, feltárhatjuk magunknak a kőoszlopot. Rajta a felvésett két felirat már eltompult a lerakódásoktól, de még éppségben vannak. A magyar szöveget ezért kiolvasni nem, de felidézni olvasmányainkból lehet:

*„A szabadságharc hőseinek
1849-49”*

*„Itt nyugszik a
Szabadságharc
54 névtelen hőse, akik
1849 aug. 9-én e helyen
lefolyt csatában haltak meg
hazájukért”*

*„A névtelen hősök emlékét
megörökítették Újbesenyő
község lakosai
1905 évben”*

Szántóföld közepén,
egy bokor védelmében

...

Az egykori eseményeket megidézni és átérezni hivatott néhány kísérlet, na meg a kötelező fotók után, visszatérhetünk az országútra. Ám ha kíváncsiság gyötör, be is ugorhatunk a (2004-től ismét községi rangra emelt) település központjáiig, ahol az 1751-ben épült római katolikus „Szent Vendelin” műemlék-templom található. A rendelkezésemre álló adatok szerint, ez a bánsági svábok által emelt legrégebbi istenháza.

Visszakanyarodva főútvonalunkra vagy öt kilométer után elérjük Kisbecskerek (Becicherecu Mic, Klein-Betschkerek, Mali Beckerek), a soknemzetiségű és sokat megélt községet. Mindjárt az elején, egy másik Óbesenyő felé vezető út elágazásánál ciril betűs oszlop áll, a vörös hadsereg itt elesett katonáinak hősiességét méltatva – csúcsán az ötágú csillagot, a rendszerváltás után keresztre cserélték. Közvetlenül mellette a falu jeles szülöttének, Dimitrie Țichindeal-nak az – eleve kereszttel, zászlótartókkal, domborművel és többrendbeli feliratokkal ékesített – emlékműve áll. A szövegeket olvasva nyugodtan elkönnyelhetjük, hogy voltak és vannak még nemzetiségi ellentétek, melyekből mi magyarok elegánsan kimaradtunk.

Kisbecskerek: Katonák és ...

... költő emlékműve

Ma már nyilván jelentőségét veszítette, de ha figyelmesen járjuk a mértani pontossággal kimért utcákat, könnyen kirajzolódik előttünk a falu hármastagoltsága egy-egy templom körül. Az országút mindkét oldalát valamint a menetirányunkhoz viszonyított bal oldali térséget az egykori svábok által emelt, jómódról árulkodó házak töltik ki az 1811-ben épített római katolikus templommal. Letérve jobboldali irányba, szerényebb de nagykereszt házak között húzódik meg a szerb ortodox templom (1908), míg az Óbesenyő felé vezető út környékét a román ortodox templom (1909) uralja.

Három olyan község következik útvonalunkon melyek lakosságának etnikai összetétele kerek egy évszázad alatt tükörképszerűen megfordult. Hozzávetőlegesen, ahány sváb-német lakta egykoron őket, annyi most a román lakosok száma ... és fordítva, ahány román ajkú volt száz évvel ezelőtt, annyian maradtak a sváb telepesek leszármazottjai mostanára. Ami pedig a többi etnikumot illeti – főleg szerbek és magyarok – néhány tucat körül mozgott és mozog számarányuk errefelé.

Billéd (Biled, Billed) felé érkeve, előbb az országút mellett magasodó Kálvária-dombra leszünk figyelmesek – a stációkat nemrégén újjították fel, a magaslat tetején üvegablak mögött német és román nyelven olvasható a nevezetesség igen komolyra tupirozott története. Maga a település igazi nagyközség, az országútra merőleges főutcával. Itt van a régi és az új iskola, a polgármesteri hivatal és természetesen az 1777-ben fölszentelt római katolikus templom. Előtte felújított, illetve kiegészített, impozáns márványtömbökön a két világháború és a deportálások áldozatainak hosszú névsora.

Biléd: A kálváriadomb és ... az áldozatok hosszú névsora

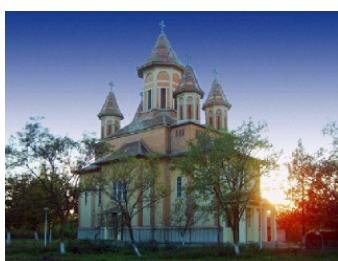
Sándorháza (Şandra, Alexanderhausen) viszonylag fiatal település. 1833-ban alapították 140 telepes családdal. Így történhetett meg, hogy ebben a faluban a svábok, tulajdonképpen őslakosoknak számítanak. Körkörös kialakított faluközpontja van, melyet az impozáns – kalaposnak is nevezett – római katolikus templom ural. Ugyanitt találkozunk a nyugati civilizáció egyik eukonform létesítményével is. A templom, valamint a szépen kimunkált világháborús emlékmű szomszédságában, egykori sváb parasztgazdaság épületeiben modern panziót alakítottak ki – „Schwabenhaus”.

A „kalapos” templom, egy felújított sváb ház és a vendégfogadó „Schwabenhaus”

Lovrin (Lovrin, Lowrin), régebbi szépcsengetű néven Lórántfalva, sokáig a csanádi püspökség fennhatósága alá tartozott. A török hódoltság után lakossága főleg szerbekből és bolgárokból állott, őket szorították ki fokozatosan az érkező sváb telepesek. 1772-ben II.Lipót császár, a törökök elleni hadviselésben érdemeket szerzett Liphay Antal generálisnak ajándékozta a falut, aki csinos kastélyt épített ide, mely manapság egy mezőgazdasági kutató és didaktikai központnak ad otthont. A község római katolikus temploma 1789-ben épült, román ortodox imahelye 1970-ben. A legtöbb idelátogató mégis termálstrandjáért keresi fel a települést.

Lovrin nagyközség templomai és ...

a Liphay kastély

Kalandozásunk végállomása felé közeledve, jó ha időben listázzuk a jeles dolgokat, hiszen Nagyszentmiklós (Sânnicolau Mare, Großsanktnikolaus) igazi hírváros. Elég ha csak az itt talált avarkori – a város nevét viselő – kincsre gondolunk, vagy a fénykorában szintén anyagi és szellemi kincsestárnak számító Nákó kastélyt célozzuk meg. Ám tapinthatatlan értékek ezek, ma már töredékük sem található itt. Dunányi víz lefolyt már az Aranka medrében és a gazdaságot ma már inkább a nyugateurópai beruházók ipari létesítményeivel mérik.

Nagyszentmiklós, ahol meg kell állni ...

Számunkra mégis kincses város Nagyszentmiklós. Magyar lakossága, melynek lélekszáma a legkedvezőbb időszakban is alig haladta meg az összlakosság 15 százalékát, mérhetetlen módon gazdagította kultúránkat és civilizációnkat. Itt született többek között, Révai Miklós (1750–1807) – korának legnagyobb nyelvtudósa, az első magyar nyelvű lapnak, a Magyar Hírmondónak szerkesztője, a magyar helyesírás elméletének kidolgozója – valamint Heim Péter (1834–1904) – mérnök, a magyar posta- és telefonhálózat kiépítője, akinek fiáról, Heim Pálról (1875–1929) nevezték el a budapesti gyermekkorházat. És nyilván nem állhatunk meg a felsorolással, míg Bartók Béla nevét nem említettük. Viszont, ha lehet álljunk meg egy percre a főtértől néhány gyalog-percenyi távolságra húzódó kis parknál, ahol a zenetudós szobra áll. Úgy legyen !

Illés Mihály

© A Temesváron megjelentetett régi(j)óvilág című, regionális honismereti szemle számára készített útleírás, újabb képekkel kiegészített változata